

Tweede boek 1858 – 1862

En ik voel weer 's-levens lente, in ons hutje aan de zee

20A/

heerlijke orgeltonen. Als kleine jongen heb ik misschien nooit naar den dominee geluisterd maar toch deed ik mede aan de wijding. Toen ik vijf jaar zoowat werd, ben ik een paar keer misschien een paar weken naar school geweest. Toen kwam de tijd dat ik weer naar mijne ouders ging. Hoe dat gegaan is weet ik niet. Maar ik geloof met mijn geliefde raderboot.

Toen waren er al een paar broeders meer bijgekomen en kort nadat ik thuis kwam, gebeurde er iets vreselijks in de rivier vlak voor ons huis. 't Was een zoele zomeravond en wij zaten in onze nachtonnetjes in het gras op de kaai toen er plotseling in de Rijn werd geroepen: Help! Help!

Aan de overzijde waren eenige jongens uit Renkum aan 't zwemmen en een hunner waagde zich te ver en verdrong. Verschillende bootjes gingen er naar toe. Ook vader met zijn boot maar men haalde slechts zijn lijk op. Nog kan ik het noodgeroep hooren, zoo vestigen zich de indrukken der gebeurtenissen in de kindsheid in onze hersenen.

De ongelukkige heette v. Ingen en was een broeder van den bekende veeschilder v. Ingen die nog te Renkum woont.³⁰

20B/

Een wonderbare vallei.

Als men den Renkumsche Enk ingaat door in het dorp den Molenweg te volgen die naar den Keijenberg voert en daar voorbij bij den Bennekomsche weg de brug over de beek ontmoet, dan komt men in den Kwajenoord. Wil men nu den oorsprong der beek zoeken, dient men nog noordelijker gewandeld, men moet daartoe de Rijnspoorweg dan over. Wil men om het gevaar der treinen niet over het spoor gaan, wat trouwens verboden is – dan kousen en schoenen uit en men wandele door den duiker onder het spoor – door de beek. Dat kan best, ten minste wij – jongens gaven daar de voorkeur aan. Nu nog maar een eindje verder door bosch en hei en struiken en al spoedig komt men op plaatsen waar de grond overal vochtig is. Aldaar perst de Veluwe even als op zoovele andere plaatsen zijn water uit.

20C/

Daar beging de Renkumsche beek. Tevens begint daar het Renkumsche dal. Het water is steeds geneigd de laagste plaatsen te zoeken en de beek stroomt dalwaarts, naar het dal dat zich zoo bevallig uitstrekt tusschen den Wageninschen Berg en de Renkumsche heuvelen.

Vooraf in den straks genoemde Kwajenoord is de beek schoon en heeft veel overeenkomst met de Heelsumsche beek bij Wolphesem. Daar in dien Kwajenoord woont aan de beek Beekhuizen en toen Napoleon in het begin der 19de eeuw last gaf tot uitdeeling der vannen³¹, zal het den bewoner van het huis aan de Beek niet moeilijk zijn gevallen een van te kiezen. In alle geval in mijn jonge jaren woonde daar Beekhuizen en dat zal nog wel een heele tijd zoo blijven.

³⁰ Zeer waarschijnlijk was de drenkeling Johan Frederik van Ingen, ovl. Renkum 12 juni 1858, 18 jaar oud. Broer van Hendricus Alexander van Ingen, geboren Renkum 16 juni 1846, schilder, overleden Renkum 14 maart 1920. Korte tijd leerling van C.H. Meiners; vormde zichzelf verder. Hij overleed in de vroege lente van 1920, maar nog binnen een jaar na zijn dood hingen zijn werken in de mondaine kunstgalerij Pall Mall te Londen.

³¹ Waarschijnlijk is vennen bedoeld

Les memoires d'un ouvrier

Hoofdstuk

Laatste aanpassing op 16 oct 2011

Een mijner schoolkameraden heette Antoine Etienne Revardelde de la Valette³² en ik heb toen wel eens ruzie met hem gehad omdat ik zijnen naam veel leelijker vond dan Beekhuizen.

Daar in dien Kwajenoord is te zoeken – is te vinden zou ik eigenlijk moeten schrijven – de eetbare aarde. Wij hebben er vroeger wel eens wat eetbaars uit het gele zand gehaald n.l. honing uit de wespennesten, natuurlijk ten koste van eenige wespenteksten. Dat

21/

neemt evenwel niet weg, dat ik in een onzer hedendaagsche tijdschriften heb gelezen, dat eenige natuuronderzoekers er in een sigarenkistje wat van gehaald hebben, ik bedoel van die eetbare aarde.³³ Maar ik heb er niet meer van gehoord, ook niet tijdens de distributie der levensmiddelen door Minister Posthuma.³⁴ Hoe jammer dat die Rijstebrijberg weer verloren is. Ik voor mij geloof dat na diep onderzoek er nog wel wat te halen zou zijn. Die Kwajenoord stond zooals de naam aanduidt, in een kwaden naam en straks kom ik er op terug.

De beek verdeelt zich, na onder den Bennekomschen weg te zijn doorgedropen, in tweeën of eigenlijk daar waar het weiland begint hebben menschenhanden hem rechts en links geleid en wel langs de heuvelglooiingen. Zodoende stroomt de beek niet meer door het dal maar aan twee zijden er langs en dit blijft zoo tot het einde van het dal bij den Bokkendijk. Zodoende kreeg men verval van water, zoo nodig voor de watermolens, die door de beek werden gedreven.

En opdat het tusschengelegen weiland geen gebrek aan water zou hebben, werd hier en daar water uit de beken door

22/

watervalletjes afgetapt. In zoo'n watervalletje maakten wij watermolentjes van takjes en steenen. Doordat de beken dus hooger kwamen te liggen, was er gelegenheid om ze gedurig weer over een molenrad te laten vallen. Zoo was er op Harten een groote oliemolen en ook een papiermolen die door het water werden gedreven. De laatste is thans een groote stoomfabriek, maar toch stroomt de beek nog tusschen de gebouwen door. Aan het einde van het dal verwijden de beken zich van elkander. Eene arm gaat oostwaards en dreef vroeger de oliemolen bij Redichem³⁵ en na langs de tuinen van Renkum te zijn geloopen, valt hij met een waterval in den Renkumsche strang³⁶ om daarna bij het Renkumsche veer al kabbelend over de steenen naar den Rijn te huppelen. Daar tekent zich het heldere beekwater, voor het zich vermengt – als een zwarte streep.

De ander arm gaat door den Bokkendijk naar een strang in het weiland en stroomt westwaards en valt tegenover de Wageningsche berg bij het Lekskesveer in de rivier de Rijn.

Deze twee armen omvademen eene groote delta, evenals de Nijl. Op die delta staan steenfabrieken en nu ook die zeer groote papierfabriek

23/

die weliswaar een der factoren is van Renkum's bloei maar ook voorgoed het mooie aanzicht van het dorp voor altijd heeft bedorven.³⁷

Wat nu aangaat het Renkumsche dal met zijne wonderlijk aangelegde dubbelbeeken, valt nu nog op te merken, dat dwars door dat dal liep de oude Romeinsche heirweg vanaf de Hollandsche en Stichtsche steden naar Duitschland of eigenlijk toen nog Germanie. Die weg liep over Wageningen, een zeer oude stad met een wagenwiel in zijn wapen. De plaats waar de wagens voortdurend heenrolden. De oude hollandsche karavanan naar Europa –binnen. Daar pleisterden zij en de een ging naar 't Lekskes veer om over Nimwegen te gaan naar Zwitserland en Italie en de ander ging oostwaards over Arnhem naar Keulen. Deze laatste weg ging over den Wageningsche berg, niet in de richting van den huidige straatweg maar langs den ouden Wageningsche boschweg die bij Grunsfoorde uitkwam.³⁸

Het kasteel Grunsfoorde lag midden in ons Renkumsch dal. Bokkendijk en Grunfoords dijkske bestonden toen

24/

nog niet. De Bokkendijk is aangelegd voor den nieuwen weg naar Utrecht die als straatweg over den Wageningsche berg loopt. Deze dijk verbindt de Wageningsche berg met de Renkumsche heuvelen en is opgeworpen van den grond, die men verkreeg door aan beide zijden breede grachten te graven, in plaats van zand te halen van den berg. Zoo heeft men toen kostbaar weiland vergraven. Eevnzoo heeft men Grunsfoord dijksken gemaakt. Er was bergzand genoeg in de nabijheid maar men gaf de voorkeur om de grond nodig voor den dijk uit het weiland te graven evenzoo makende twee breede waterpoelen aan beide zijden van het dijksken. Goed voor ridderlijk vischwater. Thans zou men het anders doen.

Maar laat ik tot den oude heirweg terugkeeren. De beek liep toen door het dal, niet er langs, en de weg liep dwars door de beek en dat noemde men oudtijds een foorde.³⁹

³² Dit kan zijn geweest Antoine Etienne Renardel de la Valette die werd geb. Doesburg ca.1850, ovl.Nijkerk 14 november 1868, 18 jaar oud.

³³ Misschien doelt Adriaan hier op diatomeeënaarde. In het Renkumse beekdal, rond de Oliemolenspreng vond men in 1886 een - voor Nederland - zeer zeldzame delfstof: diatomeeënaarde. Diatomeeën zijn microscopisch kleine groene planten met een skelet van kiezelzuur. Ref. Cultuurhistorie van de beken op de Zuid-Veluwe, Ruud Schaafsma, februari 2003

³⁴ Minister die tijdens de Eerste Wereldoorlog in het kabinet 'Cort van der Linden' belast was met de voedseldistributie en die daardoor vele populaire maatregelen moest nemen. Was pro-Duits en kwam openlijk in conflict met Treub, die pro-Entente was. Voor en na zijn ministerschap bekleedde hij leidinggevende functies bij verzekeringsmaatschappij 'Centraal Beheer'. Werd in de jaren dertig lid van de NSB en werd door Mussert gevraagd als gemachtigde voor landbouw. In 1943 geliquideerd door het verzet.

³⁵ Redichem is een buurtschap direct ten oosten van de oude kern van Culemborg

³⁶ Een strang is een (doodlopende) rivierarm

³⁷ Waarschijnlijk de nieuwe papiermolen te Harten waarvan de eerste steen werd gelegd in 1853. Later verkocht aan Verenigde Koninklijk Papierfabrieken Van Gelder Zonen; in 1987 definitief gesloten.

³⁸ Grunsvoorde was een voormalig adellijk huis te Renkum

³⁹ Een voorde is een doorwaadbare plaats in een beek of rivier

Les memoires d'un ouvrier

Hoofddekst

Laatste aanpassing op 16 oct 2011

De wagens der handelskaravanen werden op de helling stilgezet en al de paarden voor den voorsten wagen gespannen en dan ging het er door, ook met alle wagens een voor een. En de heer van het kasteel was zooveel als de baas van dat werk. Die had eene bende gewapenden om de karavanen te be-

25/

schermen. Soms werd dat beschermen wel een plunderen. Vandaar den naam van roofridder. Als de ridder zijn tol had ontvangen of genomen, ging de karavaan verder als alle wagens over de foorde waren en volgden den weg langs den heuvel naar de kerk onder den oude lindeboom door, langs het nonnenklooster⁴⁰, gesticht door Reinald IV, keizer van Duitsland, waaraan de koning van Frankrijk reliquien had geschonken, naar het dorp Redichem om te pleisteren.

Renkum was vanouds beedeplaats evenals nu Kevelaar⁴¹, want in de kerk was een wonderdoend Maria-beeld dat uit den hemel was gevallen.⁴²

Als het reisgezelschap het dorp verliet, ging het den Heelschumsche berg op tot waar nu de Renkumsche tol is, sloeg daar rechtsaf naar den Noordberg. Aan den voet van den Noordberg moest men over de foorde van de Heelschumsche beek en als die was gepasseerd, moet men de berg op langs die oude oprijlaan die men nog zo goed kan opmerken.

Een half uur verder kwam men dan aan het roofof den Doreweerd om opnieuw of tol te betalen naar gelang den willekeur van den ridder.⁴³

26/

Voor hen die dit mochten lezen en opmerken dat ik te sterk kleur, zij gezegd: Doreweerd bezat het hoge en lage recht en ingeval men niet weet wat dit beteekent, ga dan eens in het slot en vraag te zien de afschuwelijke kerkerholen daar te zien boven met spijkers voorzien, te laag om te staan en van onder een rooster boven 't water en daar dichtbij de keuken waar het wildbraad voor de roofridder werd gereed gemaakt. Neen, verwaten oud, adelijk gespuis.⁴⁴ Uwe dikke muren zijn nog de getuige van uw kwaad geweten.

Ik heb geschiedenis van Swinebold van Grunsfoorde⁴⁵, den afgedwaalde noorman, medegedeeld in een Jaarboekje der timmerlieden 1896en mij trof het verwijt dat ik dat alles uit mijn duim had gezogen.⁴⁶ Neen, de zaak is anders.

Als kleine jongen heb ik liggen slapen op Grunsfoordijkske en toen zweefde een engel, een wraakengel door 't loof. Lees verder hier naast.⁴⁷ Ik zal de geschiedenis van Swinebold niet herhalen.

Bij de kerk, thans gesloopt, stond het huis van Meester Rennes, de school en de oude, groote Lindeboom.⁴⁸ Kerk, meester en school – alles weg. De oude Lindeboom staat daar nog en prijkt elke lente met vernieuwd groen.

27/

In die schoone vallei hebben wij als schoolkinderen gespeeld, gedwaald en gevochten. Wij gingen elke morgen de Rijn over – het pontveer bestond toen nog niet – en 's-avonds moesten wij weer over den stroom en zaten in de roeiboort met de handen in het water, wat vader zoo streng verboden had. Wij gingen school in de oude school die stond bij den ouden lindeboom en daaronder was onze speelplaats. Tusschen schooltijd mogten wij met de zoon van den meester, die ook koster, doodgraver en voorlezer was, de toren op om de klok op te winden. Dan hielpen wij draaien aan de lier tot zoolang de duiveveer die Geurt Rennes in het touw had gestoken, bij de lier was gedraaid.⁴⁹

Dan vertelde die goede Geurt ons wel eens wat uit de Bijbel, in die hooge toren bij de schalmgaten en hij leerde ons hoe leelijk het vloeken is en dat wij ook niet moesten meedoen aan de zoogenaamde fatsoenlijke vloeken als jemeni, deksels, potverblomme en sakkerloot enz. want zeide hij: al die vloeken zijn afgeleid van het misbruiken van Gods naam. Die man hield eene Zondagschool en toen de oude school was afgebroken, hield hij met de kinderen Zondagschool op de deel

28/

bij de koeien. Daar hoorden wij zijn goede taal en zongen onze liederen en die achteraan zaten, prikten de koeien met hooisprieten in den neus. Ja, wij hebben hem dikwerf geplaagd. En toen de Goede Geurt was overleden, zijn alle kinderen van het dorp – ook de Roomsche – langs zijn doodsbed gegaan om hem nog eens te zien en toen hebben wij allen hem begraven op het nieuwe kerkhof, daar bij de weg langs de beek en toen zongen wij een roerend afscheidslied, dat zijn broer Aart⁵⁰ had gemaakt en omdat alle kinderen de wijs op Wier Neerlands bloed kenden, hebben wij dat op die wijs bij zijn graf gezongen en toen speelden wij toch maar weer onder dien ouden lindeboom. Deze boom is nu gemeente eigendom geworden en verheft zijn eerwaardige kruin nog maar steeds over de levenden en als er uit het dorp Renkum eene doode grafwaarts gaat, moet hij den boom passeren. 't Zij links of rechts. Wat zou dezen boom ons kunnen vertellen van de vele geslachten die hij heeft overleefd en wie zou hem gepoot hebben als jonge loot ?

⁴⁰ Waarschijnlijk het Augustijnen nonnenklooster Bethanië, een stichting van Reinald IV in 1419, waar Johannes à Kempis, de broeder van Thomas, de eerste prior was.

⁴¹ Sinds 1642 wordt er in Kevelaar een als wonderbaarlijk beschouwde afbeelding van de Maagd Maria vereerd

⁴² Renkum is een van de oudste en grootste Mariabedeplaatsen in Nederland boven de grote rivieren. In deze kerk heeft het 14e-eeuwse beeld van Maria een ereplaats. Rond 1380 werd dit beeld al vereerd in een kapel hier te Renkum - dat toen Redinchem heette.

⁴³ Het kasteel wordt voor het eerst genoemd in 1260, toen het door de heer van Vianen werd belegerd en in brand gestoken. Dit was vermoedelijk een straf, opgelegd door de graaf van Gelre, om korte metten te maken met de roofzuchtige praktijken van burchtheer Berend van Dorenweerd.

⁴⁴ Verwaten betekent aanmatig, verwaand of overmoedig

⁴⁵ Grunsvoord was een voormalig adellijk huis te Renkum

⁴⁶ Jaarboekje van de Algemeene Nederlandsche Timmerliedenbond. / Amsterdam (1896), ondertiteld: Ten dienste van der vereenigde timmerlieden.

⁴⁷ Bastiaan verwijst hier naar een gedicht op de linkerbladzijde (25 verso) van Thérèse Schwartzens (?)

⁴⁸ Meester Rennes was

⁴⁹ Waarschijnlijk wordt Egbert van Rennes bedoeld, die voorlezer was en is overleden te Renkum op 12 april 1900

⁵⁰ Waarschijnlijk is dit Aart van Rennes die, net als zijn vader, koster was en overleed te Renkum op 7 februari 1866

Als wij 's-middags tusschen schooltijd onze sneeden eigengebakken weihebrood hadden opgepeuzeld, gingen wij naar de beek. Langs de beek stonden groote beukenboomen; daar gingen wij als de tijd er was, beukenootjes zoeken. Maar ook

29/

de beek gold als ons bezoek. Daar drevon in die beek wormpjes op het water, die hadden zich verborgen in stukjes hout. Daarvan kwamen die groote glazenmakers.⁵¹ Die wormpjes zochten wij en gebruikten die om aan een hengeltje en een draadje om kleine vischjes te vangen.

Die vischjes, 't waren meestal kikvorschvischjes, lieten wij zwemmen in een kuiltje in het zand, dat met water werd gevuld. Misschien weet niet iedereen dat een kikvorsch eerst een visje is geweest.

Toen ben ik eens in de beek gevallen, waar het nog al diep was en mijn oudste broer Pieter heeft mij er uitgehaald.⁵² Toen vroeg hij aan de meester of ik voor het raam op een schoolbank in de school mogt drogen in de zon. Dat is geschied.

Eenige dagen daarna werd ik plotseling op school zwaar ziek en die oude meester Rennes droeg mij naar zijn huis in een klein kamertje, daar kwam zijn dochter mij verplegen.⁵³

Ik zie nog dat heldere, witte beddegoed en die schoone, witte gordijnen en ik hoor nog haar bedrukte woorden dat ik alles zoo jammerlijk heb toegetakeld. 's-Avonds kwam vader mij halen. Hij droeg mij naar het veer en ik voel nog mijn gloeiende wang tegen zijn ruige stoppelbaard, waar ik zo rustig lag. Er zijn ogenblikken der kindsheid, die noot vergeten worden.

30/

Maar ik wil nog niet scheiden van mijne vallei.

Er stonden op den Kortenburg zulke mooie beuken boomen met zulke wit grijze stammen, als noodigende de jongens uit om er hun namen in te snijden.⁵⁴ Dat was gebeurd maar 't was streng verboden. De veldwachter Bruggenaar kwam in de school om de schuldigen – de namen wezen hen aan – te ondervragen. Zij ontkenden en alleen toen de veldwachter de paternosters uit zijn achterzak haalde, bekenden zij.⁵⁵ Ik zat er naar te kijken en rilde. Hun namen heb ik onthouden maar zal ze hier niet melden. Maar er zullen wel Renkummers zijn die zich dit voorval nog herinneren.

Dat Kortenburg was een fraai kasteel op de Wageningsche zijde der beek en behoorde toe aan de familie Crommelin. Later is het overgegaan aan de Graaf van Rechteren, die het landgoed weder de naam gaf van Grunsfoorde. Daarna is het gekocht door Willem III, die hetzelfde schonk aan zijne tweede vrouw Emma. Toen deze na afloop van haar regentschap een kapitaal als huldeblijk ontving van het Nederlandsche volk, heeft zij en landgoed en kapitaal geschonken aan eene inrichting ter verpleging van longlijders.⁵⁶

Moge zodoende het oude Grunsfoorde voor vele longlijders eene foorde worden ter verkrijging van eene goede gezondheid.

31/

Noode neem ik afscheid van mijne vallei.

De oude school werd afgebroken, een nieuwe school verrees aan het andere einde van het dorp. Die hebben wij ingewijd en zijn er in optogt heengegaan. Wij kregen krentebroodjes en chocolade. Men begon de oude kerk te sloopen en nog zie ik dat groote gat in den torenmuur gebroken om de groote, zware klok, die zoo mooi kon luiden, er uit te hijschen.⁵⁷

En onder dien oude lindeboom heeft die oude meester Rennes gestaan, ziende dat alles aan.

Wij gingen dan naar de nieuwe school, daar was meester Roos, die alle kinderen zoo innemend wist te winnen met zijn vriendelijke gezicht en de onder meesters Reinier uit Renkum en Gertjan uit Heteren, die goeden beste jongens.

Toen heb ik al gezegd tot mij zelven, maar meester wil en zal ik nooit wezen, want dat sarren en plagen door die groote jongens heb ik nooit goed kunnen zetten, neen nooit dat werk, dat was geen werk. Om voortdurend, zooals zij die toch de beste bedoelingen hadden, daar te staan als toonbeelden van geduld voor eenen onstuimigen bende.

Moet ik hier verhalen over dat goede, oude, mooie Renkum, van die Melkdam met zijn hooge populieren en wat verder die mooie sloten in het weiland.

32/

Die ander vallei.

Deze ligt tusschen den Noordberg en de Heelsumsche heuvelen. Daar stroomt de Wolphesensche beek midden door. Die beek leverde in vroeger jaren de beweegkracht voor de papiermolens in Heelsum die nu stoomfabrieken zijn geworden.

Bij de huidige Veentjesbrug bij de Kiewitsdel is nog een watermolen om koren te malen en ook nog een papiermolen die nog door het beekwater worden gedreven. Daar is ook ter wille van het waterverval de beek in twee armen geleid.

Op zekere plaats laat men die twee armen door een soort van lade over elkander heenlopen. Die beek loopt langs de oude kerk op dien heuvel, waar ook het kerkhof is. Die kerk valt nu in puin, daar dezelve niet meer wordt onderhouden. Die kerk waarin de grafkelder van de heeren van den Dooreweerd, werd door die familie onderhouden, dewelke ook het recht had een woordje mede

⁵¹ De glazenmaker is een libellensoort

⁵² Pieter werd geboren te Vianen op 9 augustus 1851 en gedoopt door ds. Donner op 15 februari 1852.

⁵³ Hermanus Willem van Rennes kwam op 03-05-1821 in Renkum. Hij was in de gemeente werkzaam als hoofdonderwijzer, voorzitter en voorganger der kerk. Hij werd geboren te Wageningen 16-05-1796, en overleed te Renkum in vrede op 30-03-1874; meester Rennes moet toen ongeveer 65 jaar zijn geweest!

⁵⁴ Lucas Hermanus Ebersson bouwde het huis De Kortenburg te Renkum, dat hij later voor Koning Willem III verbouwde tot Oranje Nassau's Oord.

⁵⁵ Paternosters zijn handboeien

⁵⁶ Het voorm. sanatorium Oranje Nassau's Oord (Kortenburg 4) is voortgekomen uit het in 1859 voor R. Crommelin gebouwde huis 'Grunsfuort', dat in 1881 door koning Willem III werd gekocht. Koningin Emma schonk het in 1899 voor de inrichting van het 'Eerste Nederlandse Sanatorium voor Longlijders'. Zie ook: http://www.dbnl.org/tekst/sten009monu05_01/sten009monu05_01_0216.php

⁵⁷ Waarschijnlijk bedoelt Bastiaan het kerkje dat in 1864 werd gesloopt.

Les memoires d'un ouvrier

Hoofdstuk

Laatste aanpassing op 16 oct 2011

te praten bij het aanstellen van de predikant van Renkum, die de dienst in de kerk te Heelsum moest verrichten en waar ook de baron zijn aparte bank in had met de wapens er op. Vlak bij de kerk was

33/

Eene brug over die beek geslagen opdat men er ter kerke konde gaan. Maar men kon ook over of door de beek gaan over de steenen en als ik vroeger over die brug ging dacht ik wel eens aan Staring en zijn Hoofdige boer, die er ook wel kwam maar met 'laarzen aan'. Hoe of het toch komt dat er in ons land zooveel namen van steden en dorpen zijn die op um eindigen heb ik nooit kunnen ontdekken. Heelsum, Renkum (Redichem), Hoekelum, Bennekum (kom) en nog zoo veel meer. Dat moet bepaald afkomstig zijn van de Romeinen, die immers Latijn spraken.

Als men voor de Renkumsche school stond en het was dan tusschen de schooltijd dan kon men den Noordberg zien. Wij waren toen al met ons drieën⁵⁸, er waren nog meer broertjes tehuis maar die waren nog te klein voor de school.

Dan gingen wij naar den Noordberg en naar de Beek pootjesbajen. En eens is het gebeurd dat wij bij het vischhek uit de beek werden gejaagd door den wildschut van Dooreweerd die zei dat wij de visch in de beek met de handen vingen.⁵⁹ Zoo'n sagrijnige vent. Wij hadden altijd een hekel aan die kerel. Dat vischhek is nu weg en ook de grootheid

34/

van den Dooreweerd is weg. Het landgoed is verbrokkeld en de groote bezittingen zijn verkocht. Het kasteel viel in puin en de Staat heeft zich die dikke muren nog wat aangetrokken en er een kanonnenschuur van gemaakt. Later hoop ik nog wel eens wat meer van die muren te zeggen.

Nu wil ik er alleen op wijzen dat ook het Vischhek is weggenomen.

Ik kwam eenige jaren geleden van de steenoven op de Meinerswijk tegenover Arnhem. Daar had ik mijn broeder wonen die er steenbaas was.⁶⁰ Wij hebben onzen goeden broeder in Arnhem begraven boven op de bergen achter Moskowa en wij gingen treurig naar het sterfhuis terug.

Gelijk het gras is ons kortstondig leven
Gelijk een bloem die op het veld verheven
Wel sierlijk bloeit maar kracht'loos is en teer
Wanneer de wind zcxh over 't veld laat hooren
Dan knakt haar steel, haar schoonheid gaat verlore
Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.

Ps.103-8

Toen ben ik door Marius⁶¹, mijn neef aan de Klingelbeek over de Rijn gezet en ging ik natuurlijk naar Renkum over de Dooreweerd, over den

35/

ouden weg langs de bergen. Dat is wel een lange weg, maar ik zou dat niet gaarne willen missen, langs en door die schoone beek. Toen ik den Noordberg afdaalde langs den ouden karavaanweg, zocht ik over de beek mijn vischhek, maar het was er niet meer. Het was weggenomen en ik moest wel over Heelsum naar Renkum wandelen. Er was van de oude heerlijkheid van Dooreweerd nog een brokje jonker overgebleven, die is nog de eigenaar van Noordberg en nog wat beek en die heeft het vischhek gesloopt. Zodoende is de weg langs den Rijn onderbroken, en daarop had die jonker geen recht.

Maar vroeger was er op den Noordberg een galgenheuvel en de heerlijkheid had het 'hoge en lage recht'. Dat vischhek was een smalle voetbrug boven een lattenhek geplaatst.

– Dat lattenhek diende om de visschen in de beek te houden, die er niet in waren. –

In vroeger jaren liep deze beek niet rechtstreeks naar den Rijn maar sloeg af naar het lage land van Ren-

35 verso/

Toen in 1914 de groote oorlog uitbrak, wist men niet waarom? En nu weet men het nog niet. De schuldvraag is onbeslist. Toen in die dagen was nederland zoo arm, o zoo arm. Er moest gemobiliseerd worden en er waren geen duiten, och arme! Toen werd er eene gedwongen leening uitgeschreven.⁶² Iedereen moest daaraan deelnemen naar zijn vermogen. Zelfs de kassen der vakorganisaties moesten deelnemen. En zoo is ook geschied. O! ploertendom!

36/

kum en verloor zich in den Renkumsche Strang, dewelke een uitwatering had in den Rijn bij het Renkumsche veer. Die beek en die Strang waren de werkelijke grenzen van de heerlijkheid den Dooreweerd.

⁵⁸ Pieter (geb.1851), Bastiaan (geb.1853) en Elisa (Bertus; geb.1855)

⁵⁹ Een wildschut is een jachttopziener

⁶⁰ Dit was Elisa Hendrikus Noppen (1855-1918); Bastiaan was toen 65 jaar oud.

⁶¹ De zoon van zijn broer Elisa Hendrikus Noppen en schoonzus Elsje Vierbergen. Marius werd geboren te Elst 26 mei 1894.

⁶² Bastiaan doelt hier waarschijnlijk op de door het kabinet 'Cort van der Linden' ter bekostiging van de oorlogsuitgaven gevraagde vrijwillige leningen, met als 'stok achter de deur' dreigende hogere belastingheffing. Het kabinet-Cort van der Linden was een Nederlands liberaal extra-parlementair minderheidskabinet dat regeerde van 29 augustus 1913 tot en met 9 september 1918.

Les memoires d'un ouvrier

Hoofddekst

Laatste aanpassing op 16 oct 2011

Toen in de laatste jaren der 18de eeuw de fransche Republiek den oorlog had verklaard aan den stadhouder Willem V, trokken de franschen tijdens een zware winter over den Rijn.⁶³

Zij gingen in het Hetersche rek, waar de Rijn grootendeels bij zwaren vorst droog ligt, over het zand en ijs, dat sterk genoeg was om de kanonnen en wagens te dragen. Toen hebben ze dadelik den Noordberg bezet en schansen aangelegd bij de beek, want het prinselijke leger lag achter Wolphese en verder op de heide. Die schansen zijn nog te zien voor den opmerker. Toen hadden zij last van het beekwater en hebben dezelve naar den Rijn geleiddoor eene geul in het weiland te graven. Wat hadden de Hollanders, indien zij den Noordberg hadden bezet, de overtocht over den Rijn makkelijk kunnen verhinderen!

Wie op den Noordberg de schoone omgeving wil gaan zien, zal zich verbazen over het eenige vergezicht dat men aldaar heeft over Betuwe, den Rijn en verdere omgeving.

⁶³ In 1793 verklaarde het revolutionaire Frankrijk de oorlog aan de Nederlandse Republiek en Engeland . De Franse troepen trekken op de middag van 16 januari 1795 bij Lexkesveer de Rijn over. Het Lexkesveer is de veerverbinding tussen Wageningen en Randwijk over de Nederrijn.